

JOHN ADAMS Harmonielehre

Inledningen till John Adams Harmonielehre har inspirerats av en dröm. Han såg en stor tankbåt som stävade ut ur San Francisco Bay och som plötsligt sköt iväg som en raket upp i himlen. Det inledande e-mollackordet fyras av som ett kanonskott, rytmerna griper tag, de skyndas på, de sprids ut på ett oberäkneligt sätt. Uruppförandet ägde rum 1985 då San Francisco Symphony spelade musiken för en häpen publik. Adams hade gjort sig känd som minimalist och här hyllade han plötsligen sådant som minimalisterna föraktade. Redan titeln knöt an till tolvtonprofeten Arnold Schönbergs Harmonielehre från 1911, en avskydd bok. Men Adams ville visa att minimalismen utvecklats, lämnat trotsåldern, blivit vuxen och konstnärligt högstående. I första satsen använder han så småningom en melodi som bär mycket av tidig Schönberg i sig. Den långa stigande melodin fortsätter drömmen om den flygande tankern.

Andra satsen är mindre en allusion till den stupade vaktaren av den heliga Graalen i Wagners Parsifal än en gestalt i den ursprungliga franska legenden om Graalen. Amfortas blev i den dikten skadad i testikeln och för Adams är detta ett skapelsens sår – ett ifrågasättande av det puristiska i minimalismen. Även här börjar en melodi djupt nere i basarna och växer långsamt till ett Mahlerskt skri. En annan dröm inspirerade till tredje delen och musiken får åter en helt ny stämning. Mörkret skiftar dramatiskt till skimrande ljus. Adams såg Meister Eckhardt sväva i rymden. På den medeltida mystikerns axlar rider en baby, tonsättarens lilla dotter med smeknamnet Quackie, som viskar hemligheter i hans öra. Minimalistiska tankar återvänder och slaget om tonarterna slutar med att Ess-dur triumferar.

John Adams (1947)

Foto Deborah O'Grady

© Stig Jacobsson

MADE IN AMERICA

Lördag 1 mars kl 15.00 Malmö Konserthus

2007/2008

MALMÖ SYMFONIORKESTER

LAWRENCE RENES, dirigent

LISA LARSSON, sopran

GÖRAN ROSENBERG, programvärd

Jörgen Svensson, konsertmästare

CHARLES IVES (1874–1954)

The Fourth of July, 7 min

SAMUEL BARBER (1910–1981)

Knoxville (Summer of 1915) op 24, 16 min

IGOR STRAVINSKIJ (1882–1971)

ur **Rucklarens väg**, 8 min

PAUS

JOHN ADAMS (f 1947)

Harmonielehre, 40 min

Del 1

Del 2 The Anfortas Wounds

Del 3 Meister Eckhardt and Quackie

LAWRENCE RENES Dirigent

Holländske dirigenten Lawrence Renes utbildade sig till violinist vid Sweelinck-konservatoriet i Amsterdam och till dirigent vid Kungliga Musikkonservatoriet i Haag som han lämnade med högsta betyg 1993. Han vann första pris i den Nederländska Radions internationella tävling Conductors' Masterclass 1992, vilket ledde vidare till en rad engagemang i holländska orkestrar. Ett par år senare blev han assistent till Edo de Waart, som sedan dess varit hans mentor. Den internationella karriären tog fart 1995 då han med ett dygns varsel fick chansen att göra ett inhopps för Riccardo Chailly med Kungliga Concertgebouw-orkestern i Amsterdam. Idag arbetar Lawrence Renes både med opera och symfonisk musik främst i Holland och Tyskland, men även i Skandinavien, England, USA och Australien. Han har dirigerat uppsättningar av klassiska operor som *Così fan tutte*, *La Bohème*, *Eugen Onegin*, *Maskeradbalen*, *Figaros bröllop*, *Tosca*, *Rigoletto* och *Turandot*, men även nyskrivna operor av bl a Robin de Raaff och Tan Dun. Förra året dirigerade han europapremiären av John Adams *Dr Atomic* vid Nederländernas Nationalopera.

Det finns en rad skivinspelningar med Renes, bl a leder han MSO på CDn *Orchestral Spectacular* (Naxos). Han har även spelat in musik av Gershwin (Sony), Dvoráks Cellokonsert med Peter Wispelwey som solist (Channel Classics) samt *Vieuxtemps* violinkonserter med Alexander Markov (Erato). Mellan 1998–2003 var Renes chefsdirigent för Geldersorkestern i Arnhem och 2002–2006 konstnärlig ledare för Operan i Bremen och chefsdirigent för Bremer Philharmoniker. Lawrence Renes återvänder regelbundet till MSO, senast i mars 2007. Han arbetar också ofta med Kungliga Filharmonikerna i Stockholm, bl a dirigerade han deras Nobel Prize Concert 2006 med världssopranen Renée Fleming som solist.

LISA LARSSON Sopran

Sopranen Lisa Larsson från Växjö inledde sin musikaliska bana som blockflöjtist, men övergick till sång som hon studerade i Basel. Hon gjorde sina första operaroller på operan i Zürich, varefter hon kom till Teatro alla Scala i Milano i rollen som Papagena i Mozarts *Trollflöjten*. Under åren i Schweiz och Italien framträdde hon under ledning av dirigenter som Nikolaus Harnoncourt, Franz Welser-Möst och Riccardo Muti.

Lisa Larsson har som operasångerska främst inriktat sig på Mozart och gjort flera bejublade framträdanden i roller ur hans persongalleri. I konsertsammanhang framför hon gärna barockmusik och har arbetat med verkliga specialister på området: Ton Koopman, Sir John Eliot Gardiner, Emmanuelle Haïm, English Baroque Soloists, Orchestra of the Age of Enlightenment m fl. Hon har också framträtt med filharmonikerna i Berlin och Wien, Tonhalle-Orchester Zürich och Mahler Chamber Orchestra med säte i Berlin. För några år sedan var Lisa solist i MSOs traditionella Wienerkonsert.

Bland Lisa Larssons många inspelningar märks bl a Mozarts *Don Giovanni* och *Mithradates*, kung av Pontos, Händels *Jephtha* samt Bach-kantater. Nyligen medverkade hon vid festivalerna i Eisenstadt och Luzern och spelade i Rucklarens väg på Kungliga Operan i Stockholm. Säsongen 2007/2008 återvänder hon till Stockholm för att göra *Eurydike* i Glucks *Orfeus och Eurydike*.

GÖRAN ROSENBERG Programvärd

Göran Rosenberg har arbetat som tidningsjournalist, TV-reporter, USA-korrespondent, dokumentärfilmare, kolumnist, essäist och författare i en rad olika medier och sammanhang. Under 1990-talet var Göran chefredaktör för tidskriften *Moderna Tider*, som han också var med och startade 1990. Sedan 1999 är han fristående journalist och författare.

Under årens lopp har han mottagit bl a Stora Journalistpriset, Publicistklubbens stora pris, Samfundet De nios essäpris, ett essäpris från Svenska Akademien och Gerhard Bonniers pris för kulturjournalistik. För några år sedan blev han hedersdoktor vid Göteborgs universitet.

Göran Rosenberg är författare till den idéhistoriska essäboken *Friare kan ingen vara*, *Den amerikanska idén från revolution till Reagan* och debattboken *Medborgaren som försvann*. Hans senaste bok *Plikten, profiten och konsten att vara människa* kom ut 2003.

CHARLES IVES The Fourth of July

Mellan 1909 och 1913 skrev Charles Ives de fyra fristående satser som utgör Holiday Symphony, vars delar heter Washington's Birthday, Decoration Day, The Fourth of July och Thanksgiving and Forefather's Day. I denna spektakulära musik har den märklige Ives velat göra ett panorama över Amerika på 1880-talet, så som han mindes det från pojkkåren. Han har berättat att det är pojkens minnen av nationaldagen han själv skildrar: den "börjar lugnt, men växer våldsamt med raketer över kyrktornet, precis efter den årliga explosionen som tuffat eld på stadshuset". Man kan inte missa denna ljudbomb strax före slutet. Redan tidigt i musiken bryter sig en grupp violiner ut ur samklangens med eget musicerande, sedan vidtar marschrytmer som citerar patriotiska melodier, i synnerhet Columbia, the Gem of the Ocean.

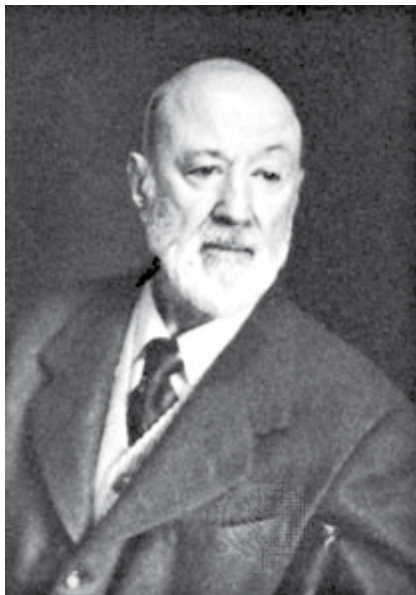

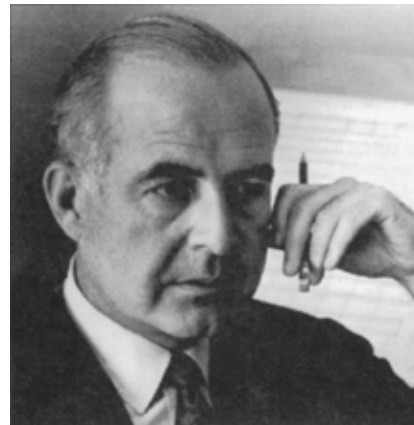
foto: Clara E Sipprell

Charles Ives (1874-1954)

Musiken blir synnerligen komplex, och länge krävdes två dirigenter för att lyckas framföra partiet med tretton olika rytmiska mönster kors och tvärs genom brass och trä, med sju slagverksstämmor som bryter mellan dem, med pianot som gör klangen tjockare med kraftiga cluster, med stråkar som är delade i tjugofyra stämmor och som handlost slänger sig in med glissandi och motrytmer – och allt i ffff. Tänk på att denna fantastiska musik skrevs 1913! "My God, that's the best thing I've done yet", utbrast den lycklige tonsättaren.

© Stig Jacobsson

SAMUEL BARBER Knoxville (Summer of 1915)

Samuel Osborne Barber II (1910-1981)

Sopranen Eleanor Steber vann Metropolitan Audition of the Air 1940 och blev gunstling i såväl New York som San Francisco. Hon beställde 1947 ett nytt verk av Samuel Barber, men det var dirigenten Sergej Kussevitzijs fond som betalade. I alla fall valde Barber att tonsätta en prosatext ur journalisten, författaren och poeten James Agees (1909-1955) andra och sista roman A Death in the Family. Texterna är hämtade ur prologen. Barber kallade sitt verk för Knoxville (Summer of 1915). Författaren är kanske mer känd för filmmanuset till Afrikas drottning (The African Queen.)

Författaren och tonsättaren hade likartad uppväxt och barndomsmiljö, varför Barber kände sig mycket hemmastadd i denna tonsättning som i lika hög grad handlar om honom själv som om författaren. Det är lata sommardagar i den lilla amerikanska staden han målar upp. Stycket utspelas precis när man ska natta den lille som hör hur familjen rör sig och hur folk och fordon passerar huset. Det blev en älskvärd och vänligt nostalgisk scen, där det inte saknas oroande element. "När jag skriver musik för ord, försvinner jag i dessa ord, och låter musik flöda fram ur dem." förklarade tonsättaren, som själv var en lysande sångare.

© Stig Jacobsson

Knoxville (Summer of 1915)

A Death in the Family

Text av James Agee

"We are talking now of summer evenings in Knoxville Tennessee in the time that I lived there so successfully disguised to myself as a child.

. . . It has become that time of evening when people sit on their porches, rocking gently and talking gently and watching the street and the standing up into their sphere of possession of the trees, of birds' hung havens, hangars. People go by; things go by. A horse, drawing a buggy, breaking his hollow iron music on the asphalt: a loud auto: a quiet auto: people in pairs, not in a hurry, scuffling, switching their weight of aestival body, talking casually, the taste hovering over them of vanilla, strawberry, pasteboard, and starched milk, the image upon them of lovers and horsemen, squared with clowns in hueless amber. A streetcar raising its iron moan; stopping: bellling and starting, stertorous; rousing and raising again its iron increasing moan and swimming its gold windows and straw seats on past and past and past, the bleak spark crackling and cursing above it like a small malignant spirit set to dog its tracks; the iron whine rises on rising speed; still risen, faints; halts; the faint stinging bell; rises again, still fainter, fainting, lifting, lifts, faints foregone: forgotten. Now is the night one blue dew.

Now is the night one blue dew, my father has drained, he has coiled the hose.

Low on the length of lawns, a frailing of fire who breathes. . .

Parents on porches: rock on rock. From damp strings morning glories hang their ancient faces.

The dry and exalted noise of the locusts from all the air at once enchants my eardrums.

On the rough wet grass of the back yard my father and mother have spread quilts. We all lie there, my mother, my father, my uncle, my aunt, and I too am lying there . . . They are not talking much, and the talk is quiet, of nothing in particular, of nothing at all in particular, of nothing at all. The stars are wide and alive, they seem each like a smile of great sweetness, and they seem very near. All my people are larger bodies than mine . . . with voices gentle and meaningless like the voices of sleeping birds. One is an artist, he is living at home. One is a musician, she is living at home. One is my mother who is good to me. One is my father who is good to me. By some chance, here they are, all on this earth; and who shall ever tell the sorrow of being on this earth, lying, on quilts, on the grass, in a summer evening, among the sounds of the night. May God bless my people, my uncle, my aunt, my mother, my good father, oh, remember them kindly in their time of trouble; and in the hour of their taking away.

After a little I am taken in and put to bed. Sleep, soft smiling, draws me unto her: and those receive me, who quietly treat me, as one familiar and well-beloved in that home: but will not, oh, will not, not now, not ever; but will not ever tell me who I am.

IGOR STRAVINSKIJ Ur Rucklarens Väg

Igor Stravinskij (1882-1971)

Igor Stravinskij komponerade många stora och betydande baletter, men bara en enda helf tonsopera. När han väl slagit sig ner i USA funderade han länge på att skriva en opera, men först när han i Chicago 1947 såg en utställning med William Hogarths kritiskt realistiska etsningar från 1700-talets London fick han den inspiration han sökt. Han lät sin vän W H Auden och Chester Kallman författa librettot med etsningarna som utgångspunkt och resultatet blev en moralitet om lättjans fördärlighet. Uruppförandet ägde rum på Teatro La Fenice i Venedig 1951 och blev en fin framgång. Operan har därefter satts upp åtskilliga gånger, bland annat gjorde Ingmar Bergman en omtalad produktion i Stockholm 1961. Det var första gången musiken hördes i Sverige.

Anne Trueloves scen (akt I, scen 3) Text av W H Auden och Chester Kallman

No word from Tom.

Has Love no voice? Can Love not keep

A Maytime vow in cities?

Fades it as the rose,

Cut for a rich display? Forgot! But no, to weep

Is not enough. He needs my help.

Love hears, Love knows,

Love answers him across the silent miles and goes.

Quietly, night, O find him and caress,

And may thou quiet find

His heart, although it be unkind,

Nor may its beat confess,

Although I weep, it knows of loneliness, etc

Guide me, O moon, chastely when I depart,

And warmly be the same

He watches without grief or shame;

It cannot, cannot be thou art

A colder moon upon a colder heart.

My father! Can I desert him and his devotion for

a love who has deserted me?

No, my Father has strength of purpose, while Tom is weak, and needs the comfort of a helping hand.

O God, protect dear Tom, support my father, and strengthen my resolve.

I go, I go to him.

Love cannot falter,

Cannot desert;

Though it be shunned

Or be forgotten,

Though it be hurt,

If Love be love

It will not alter.

Though it be shunned, etc

O should I see

My love in need,

It shall not matter,

What he may be.

I go, I go to him, etc

Time cannot alter, etc

A loving heart, an ever loving heart.